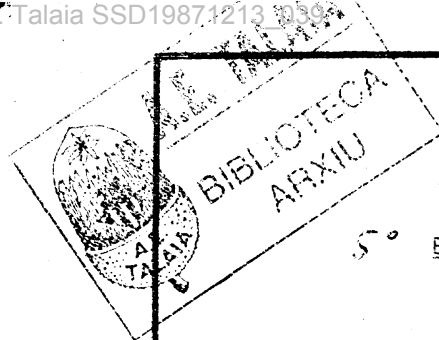

VILANOVA I LA GELTRÚ - CANIGÓ

5º ETAPA COLLBATÓ - MONESTIR DE MONTSERRAT

13 de desembre 1987

A l'etapa d'avui, diada de Santa Llúcia, pujarem des del poble de Collbató fins al monestir de Montserrat. Començarem seguint l'anomenat camí de les Coves del Salnitre o de les Feixades que va vorejant la muntanya per la seva vessant sud. A l'estona de caminar entroncarem amb el camí del Forat que en aquest tram coincideix amb el GR-6 que ve de Barcelona. A partir d'ací anirem pujant pel torrent de Bellasona, en direcció nord, fins arribar al coll de la Fita, el qual travessarem per entrar a la vall del Llobregat.

Poc després farem cap al camí de la Santa Cova; tot seguint-lo en direcció al santuari podrem admirar les monumentals representacions dels quinze Misteris del Rosari i finalment arribar al monestir.

Malauradament també podrem veure al llarg de tot l'itinerari els estralls provocats pels últims incendis que han assolat la muntanya. L'única part positiva d'aquestes desgràcies és que degut a la manca de vegetació se'ns ofereixen panoràmiques, sobretot vers el riu Llobregat, fins ara gairebé inèdites.

=====

SANTA LLÚCIA

El refrany ens diu : "Santa Llúcia la bisbal, a tretze dies de Nadal". I, segurament que per raó del qualificatiu de bisbal, una tradició creu santa Llúcia filla de La Bisbal; en canvi, la tradició barcelonina diu que és filla de Barcelona i que tenia la seva casa on avui s'aixeca la capella romànica que li està dedicada, la qual es troba davant de cal bisbe, i que per això és bisbal.

Aquesta santa és patrona de totes les treballadores de l'art de l'agulla, car és popularment advocada contra les malalties de la vista i hom creia que les dones ocupades en totes les arts de la costura es devien perjudicar molt en aquest sentit.

Els matalassers i els vanovers es consideraven així mateix de l'art de l'agulla i, per tant, invocaven santa Llúcia, malgrat que els uns i els altres gastessin agulles de més d'un pam de llargada, les quals enfilaven amb fil d'empalomar i adhuc amb cordills més gruixuts.

Entre el refranyer propi del dia d'avui hi ha uns quants proverbis, anteriors al segle XVI, que es refereixen a la du-

Goïgs de la gloriosa Verge i Màrtir

SANTA

Advocada

LLUCIA

de la vista

*Puig al cel teniu posada,
molt amada
o! Llúcia de Cristo esposa,
oiunos, verge gloriosa.*

En poca edat vostra vida,
fou servida
del alt Déu la omnipotència,
amostrà la ex-celència,
i sens mida,
observant en sa obediència,
de tantas virtuts dotada;
*molt amada
o! Llúcia de Cristo esposa,
oiunos, verge gloriosa.*

A vostra mare alcansàreu,
i donàreu
millora en sa malaltia,
puig Agata intercedia,
com pregàreu
que us alentés cada dia,
fins vostra vida acabada;
*molt amada
o! Llúcia de Cristo esposa,
oiunos, verge gloriosa.*

Aborríreu les riqueses
i promeses
de les coses temporals,
fugint del món tots els mals
i les vileses,
amant sols les celestials,
amb llum de fe il.luminada;

*molt amada
o! Llúcia de Cristo esposa,
oiunos, verge gloriosa.*

Sentint Pascasi que améssiu
i adoréssiu
a un sol Déu omnipotent,
manà rigorosament,
que el negàssiu
de tot cor i enteniment;
mes de Ell fóreu ajudada;

*molt amada
o! Llúcia de Cristo esposa,
oiunos, verge gloriosa.*

Eixint amb palma i victòria
(digna glòria)
de torpeses vostre cos,
el sant Esperit en vos
(o! memòria)
contra el dimoni envejós
tinguéreu sempre guardada;

*molt amada
o! Llúcia de Cristo esposa,
oiunos, verge gloriosa.*

Quan paraules no bastàren
no faltàren
grans assots i greus torments,
mes de vos els sants intents
no apartàren
de qui's preserva contents,

perçó fóreu degollada:
*molt amada,
o! Llúcia de Cristo esposa,
oiunos, verge gloriosa.*

Vostra vida tan hermosa,
i gloriosa,
acabada en el món trist,
servint a Jesucrist
pura i ditxosa,
santa com mai se hagi vist,
en el cel sou col.locada;

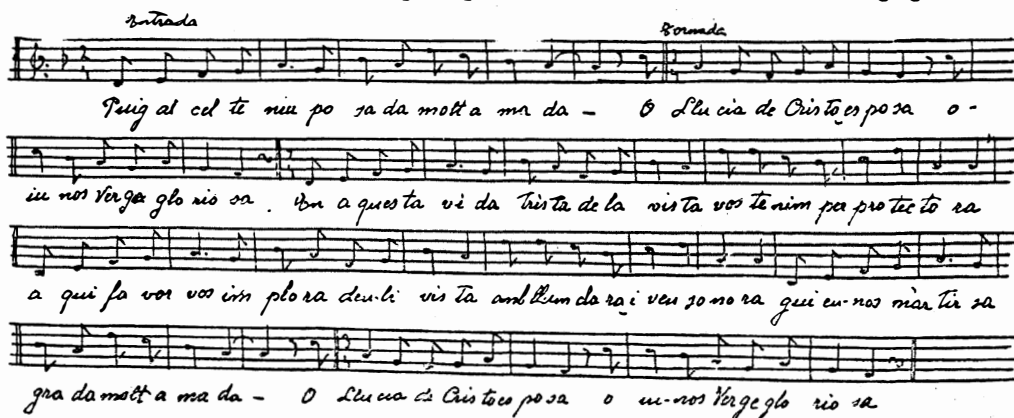
*molt amada
o! Llúcia de Cristo esposa,
oiunos, verge gloriosa.*

En aquesta vida trista,
de la vista
vos tenim per protectora;
a qui favor vos implora,
deu-li vista
amb llum clara i veu sonora
oiunos, Màrtir sagrada;

*molt amada
o! Llúcia de Cristo esposa,
oiunos, verge gloriosa.*

TORNADA

*Ju que sou nostra advocada,
molt amada
o! Llúcia de Cristo esposa,
oiunos, verge gloriosa.*

v. Difusa est gratia in labiis tuis.

r. Propterea benedixit te Deus in æternum.

OREMUS: Exaudi nos, Deus salutaris noster; ut sicut de beatæ Lucie virginis et martyris tue festivitatem gaudemus, ita pie devotionis erodiamur affectu. Per Christum Dominum nostrum. R. Amen.

rada de les hores de claror, els quals foren dictats abans de la correcció gregoriana del calendari, per la qual la celebració de la festa de santa Llúcia va passar del dia 23 al 13, que és quan la commemorem actualment.

El dia que el Sol s'eleva menys en el zenit, és el dia de Sant Tomàs, el qual s'escau el 21 del present mes, i per tant, dos dies més tard, la llargada de la claror era comparable, als ulls populars, a una passa de puça :

Per Santa Llúcia
un pas (o un salt) de puça.

Transcrivim les disposicions de les nostres autoritats ordenant al poble l'adopció del nou calendari :

"Dietari de la Generalitat de Catalunya del diumenge 30 de setembre de l'any 1582. Aquest matí s'ha publicat a totes les esglésies de la Ciutat i de la Diòcesis, autoritzat pel Santíssim Pare Gregori XIII, el nou calendari perpetu, correcció i renovació de l'antic i que es titula kalendarium gregorianum perpetuum"

"Divendres 15 d'octubre. Aquest dia deixa d'usar-se el calendari antic. Així no diem estem a 5 del mes com seria si seguíssim comptant com fins ara, sinó a 15, en virtut de la correcció i renovació que nostre Sant Pare Gregori XIII ha fet i ordenat observar. Vulga Déu Nostre Senyor que tot sia per a major honra i glòria seva. Amen"

A més del refrany transcrit, que és el més conegut, n'hi ha encara d'altres sobre la llargada de la claror, els quals, malgrat resultar equivocs, el poble segueix emprant :

Per Santa Llúcia
s'escurça la nit i allarga el dia.

Per Santa Llúcia
mig dit més cada dia.

Per Santa Llúcia
minva la nit i creix el dia.

Aquests refranys ofereixen un bell exemple de la força de perdurabilitat dels documents populars, els quals sobreviuen un espai indefinit de temps, malgrat haver desaparegut la raó o fet lògic que va originar-los, encara que estiguin en plena oposició amb l'ambient i àdhuc en contradicció amb els fets que el rodegen, com en el cas present.

I demà, Sant Nicasi, advocat contra el còlera.

=====

HorariQuilòmetresParcial Total

0.00

0.00

0.000

Comencem l'etapa a la plaça de l'Església del poble de Collbató (390 m). Situats en aquest punt haurem de desfer alguns metres del camí de l'anterior etapa, seguint pel carrer d'en Pau Bertran, per agafar immediatament el passatge de la Salut a mà dreta.

Aquest passatge fa alguns revolts, fins i tot ens porta a un cul-de-sac des d'on podem veure la propera ermita de la Salut, i finalment esdevé un senderol que baixa decidit cap a la pista asfaltada d'accés a les Coves del Salnitre.

Davant nostre, enlairada damunt d'un turó, hi veiem l'ermita.

0.04

0.04

0.250

Arribem a la pista asfaltada (380 m); la seguim en la direcció que portavem i als pocs metres la deixem per agafar un senderol que puja vers l'esquerra; està senyalitzat com l'antic camí a l'ermita.

Poc després ens trobem amb una porta metàl·lica, el GR la travessa per així arribar a l'esplanada situada darrera de la capella. Nosaltres, però, abandonant momentàniament el GR, seguirem el senderol empedrat que puja cap a la Salut.

0.03

0.07

0.400

Arribem a l'ermita de la Salut (404 m). Mirant enrera podem veure el poble de Collbató d'on venim.

Per a retrobar el GR baixem per les escales situades a la dreta de l'edifici, fins arribar a la pista asfaltada que puja a les Coves; la seguim en sentit ascendent vorejant l'esplanada abans esmentada.

Deixem un altre pla a l'esquerra i a continuació passem a frec d'un monolit amb les inicials P.N.M.N.

En aquest punt el GR abandona la pista i s'enfila per un senderol amb fort pendent. Cal anar amb compte car el terreny està molt esmicolat i fa difícil la pujada.

0.07 0.14 0.750

Fem cap de nou a la pista; hi sortim al bell mig d'un re-tomb. La seguim en sentit ascendent.

0.02 0.16 0.800

Arribem a l'esplanada on aparquen els cotxes els visitants de les Coves. Continuem per les escales que hi pugen tot fent ziga-zagues. A la poca estona, deixem un camí a l'esquerra que mena a la cova Freda, interessant jaciment arqueològic excavat el 1922.

0.05 0.21 1.080

Arribem a les Coves del Salnitre (500 m). La seva descripció i petita història la tenim a l'anex d'aquest recull.

Tot seguit el GR davalla una mica i després planeja una bona estona per una estreta cornisa, ran del cingle, a considerable alçada (uns 175 metres de desnivell) de la carretera de Collbató a Monistrol.

A l'esquerra trobarem l'entrada dels dos avencs de la Cabrafiguera.

0.12 0.33 1.900

Després de girar a l'esquerra i avançar uns quants metres en direcció nord, travessem el torrent Fondo, pel qual baixa el camí del Pas de la Barra que ve de les Bateries.

0.08 0.41 2.450

Per la dreta se'ns ajunta el camí del Forat (433 m) que baixa cap a la carretera per unes escales estretes que salven el cingle. És el GR-6 que ve de Barcelona.

A partir d'ací, avancem cap el nord, endintant-nos en el torrent de Bellasona de primer molt planerament, i després, a partir d'uns giravolts tancats coneguts amb el nom de les Girades, amb un pendent constant però no gaire fort.

Als nostres peus hi podem veure la cova de Bellasona, a la vessant oposada del torrent, i al costat d'aquesta, en el llit mateix de la canal, (abans sota d'un gran pi), la font de la Guineu. Per arribar-hi cal baixar pel camí del Forat fins el Clot de Casanelles i a partir d'allí remuntar la canal.

Anem guanyant alçada tot fent uns amplis revolts.

A la nostra dreta tenim la serra del Eap de les Canals, amb l'Orella de Llebre al costat del coll pel qual travessarem. La punta inferior de tota la carena (591 m) és el lloc on segons

la tradició radicava el castell d'Otger. L'emplaçament estratègic és meravellós, això no obstant cal dir que no en queda cap rastre.

0.28 1.09 3.750

Arribem al coll de la Fita (660 m). Davant nostre se'ns obre el profund solc excavat pel riu Llobregat.

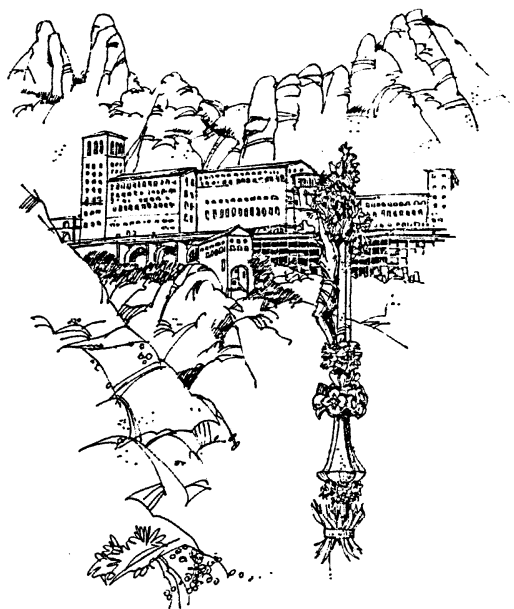
0.01 1.10 3.800

A l'esquerra deixem el camí que puja cap el pla de Sant Miquel. Nosaltres seguim en la direcció que portavem baixant suaument. Enfront aviat hi veurem l'edifici de la Santa Cova.

Prop d'ella passem pel costat de les llises parets anomenades dels Ecos de la Cova i tot seguit a frec dels seus fonaments.

0.14 1.24 4.800

Arribem al camí empedrat de la Santa Cova, enfront del quart misteri de Glòria.

Si volem visitar-la cal anar uns 150 metres cap a l'esquerra. En aquest lloc, segons la llegenda fou trobada la imatge de la Mare de Déu de Montserrat. La capella i l'edifici daten dels segles XVI i XVII.

El GR segueix cap a la dreta pel camí dels Misteris del Rosari, jalonat per unes monumentals representacions d'aquests, algunes de les quals tenen un indubtable valor artístic (daten de finals del segle passat i començament d'aquest). És de remarcar la vista del santuari que hi ha des del cinquè misteri de Dolor, la Creu.

0.14 1.38 5.450

Travessem el torrent de Santa Maria o de Vall Mala (580 m). Ací s'hi troba l'estació inferior del funicular de la Cova.

Passem per sota dels cables del telefèric.

0.03 1.41 5.600

A la dreta deixem el camí de l'Aigua (635 m), que, pel coll de les Baranes, visible entre la muntanya i la Roca dels Corbs o Pla de les Bruixes, va a la colònia Gomis, al peu de Montserrat, prop de l'estació inferior de l'Aeri.

Més endavant trobem, al costat del camí, una estàtua de Sant Domènec, obra d'en Subirachs. Segueix la forta pujada.

Tot el camí que hem anat seguint des de la Cova fou obert a expenses de la Sra. Marquesa de Tamarit a finals del segle XVII, i eixamplat a principis de l'actual. La importància de l'obra queda plasmada per la quantitat de senyals de barrinades i pels petits arcs, que a manera de pont, sostenen el camí. El cost de l'empresa féu anomenar l'obra el Camí de la Plata.

Deixem a la dreta l'antic traçat del Cremallera.

0.07 1.48 5.900

Passem per davant de l'estació superior de l'Aeri (660 m) que empalma amb la línia de Barcelona-Manresa dels Ferrocarrils Catalans.

Pugem per les escales situades al costat de l'enorme estructura metàl·lica que sosté la nova carretera.

0.03 1.51 6.050

Arribem a la plaça del Monestir de Montserrat (720 m), final d'aquesta etapa.

BIBLIOGRAFIA

- ** Camins i Canals de Montserrat. Guia d'itineraris.
Ramon Ribera i Mariner.
Cavall Bernat 3. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- ** III Itinerari Montserratí : Monestir - Santa Cova - Coves del Salnitre.
Ramon Ribera i Mariner.
- ** Costumari Català. El Curs de l'Any.
Joan Amades.
Salvat editors i Edicions 62.
- ** Montserrat. Guia Cartogràfica.
Editorial Alpina.
- ** Descripció del GR-7-2.
Comitè Català de Senders de Gran Recorregut.

** Cartografia del llibre Camins i Canals de Montserrat. Full
nº 1.
Escala 1 : 7.500

** Dibuixos d'En Bernat Salvador.

ANEX

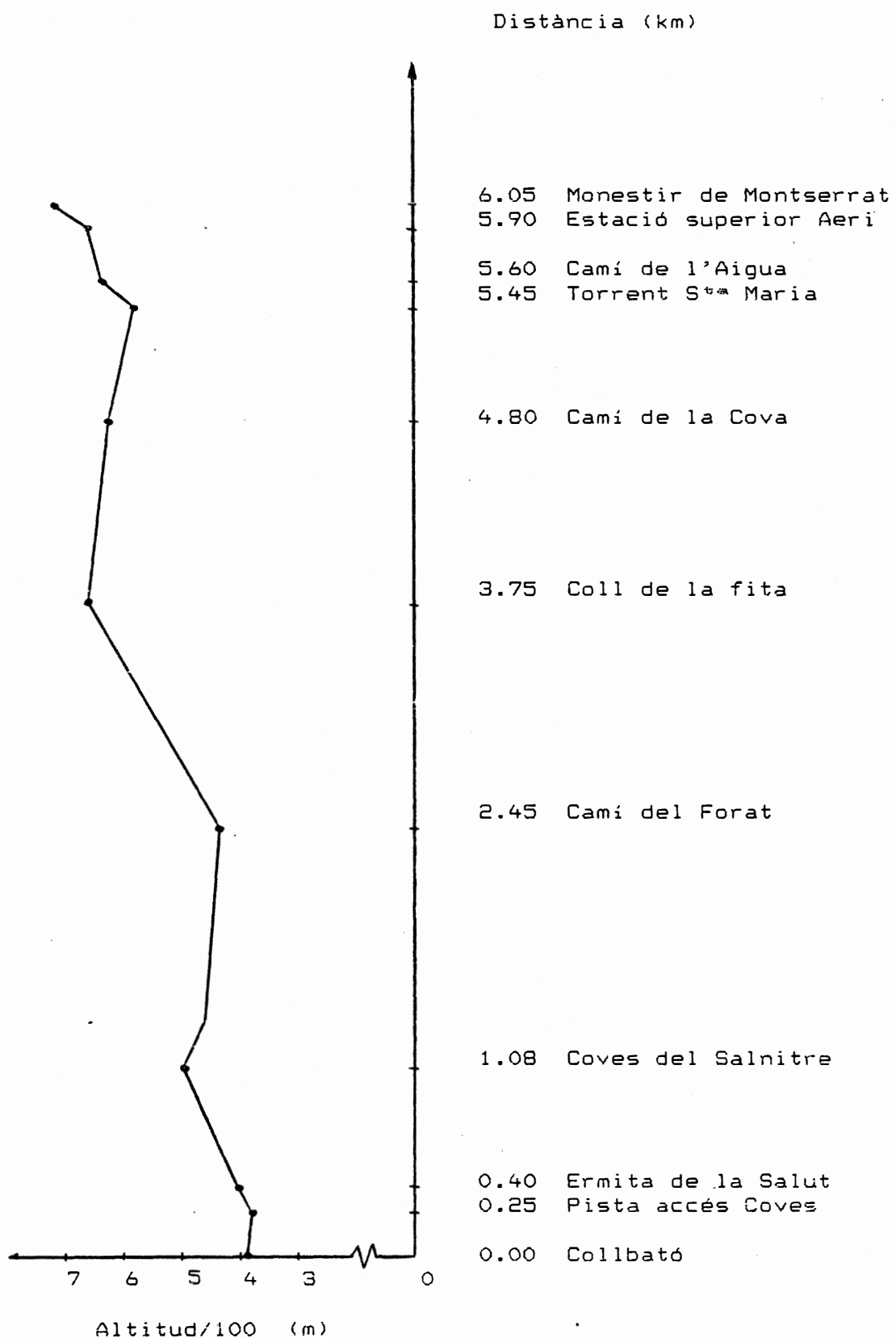
** "Collbató-Montserrat"
Gener Aymami i Domingo
Revista VERTEX nº 114 Novembre-Desembre 1986 Pag. 252

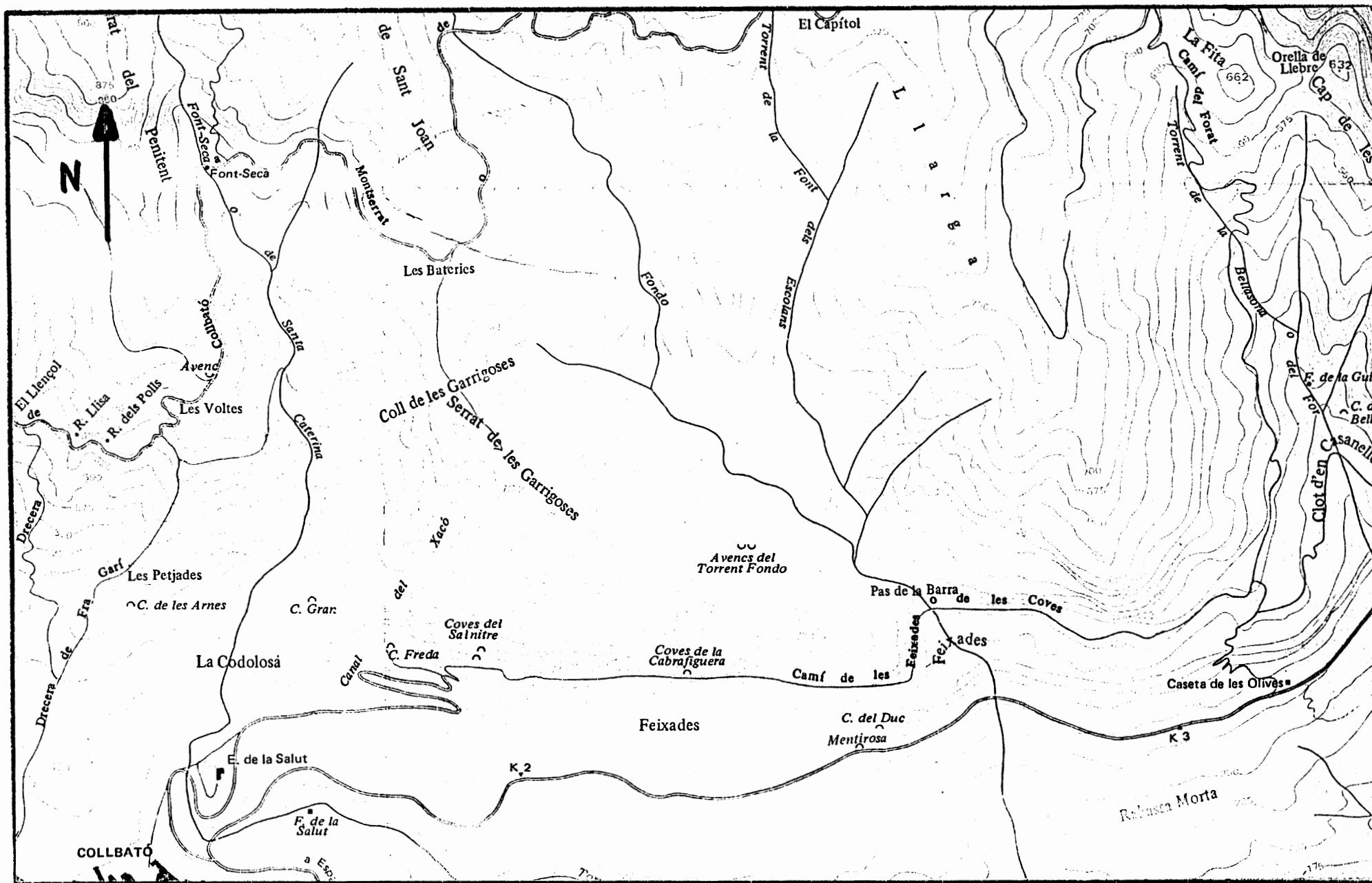
** "El Mansuet de les Coves del Salnitre"
Montserrat Ubach i Tarres
Revista MUNTANYA nº 749 (91) Febrer 1987 Pag. 296

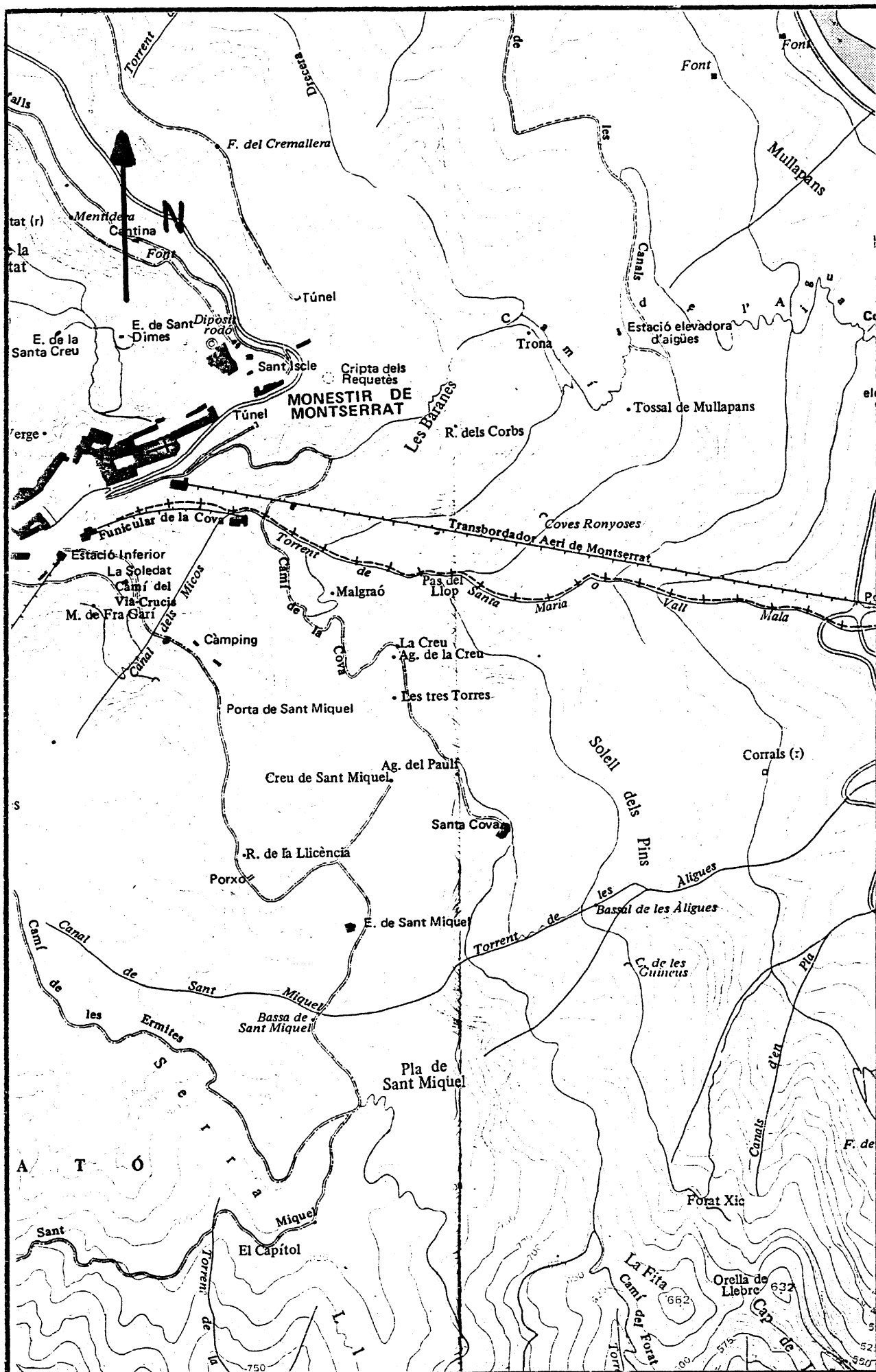
** "Montserrat"
Dossier Sortida Coneguem Catalunya 26 de setembre 1982
Pag. 17
Secció de Cultura de l'Agrupació Excursionista Talaia.

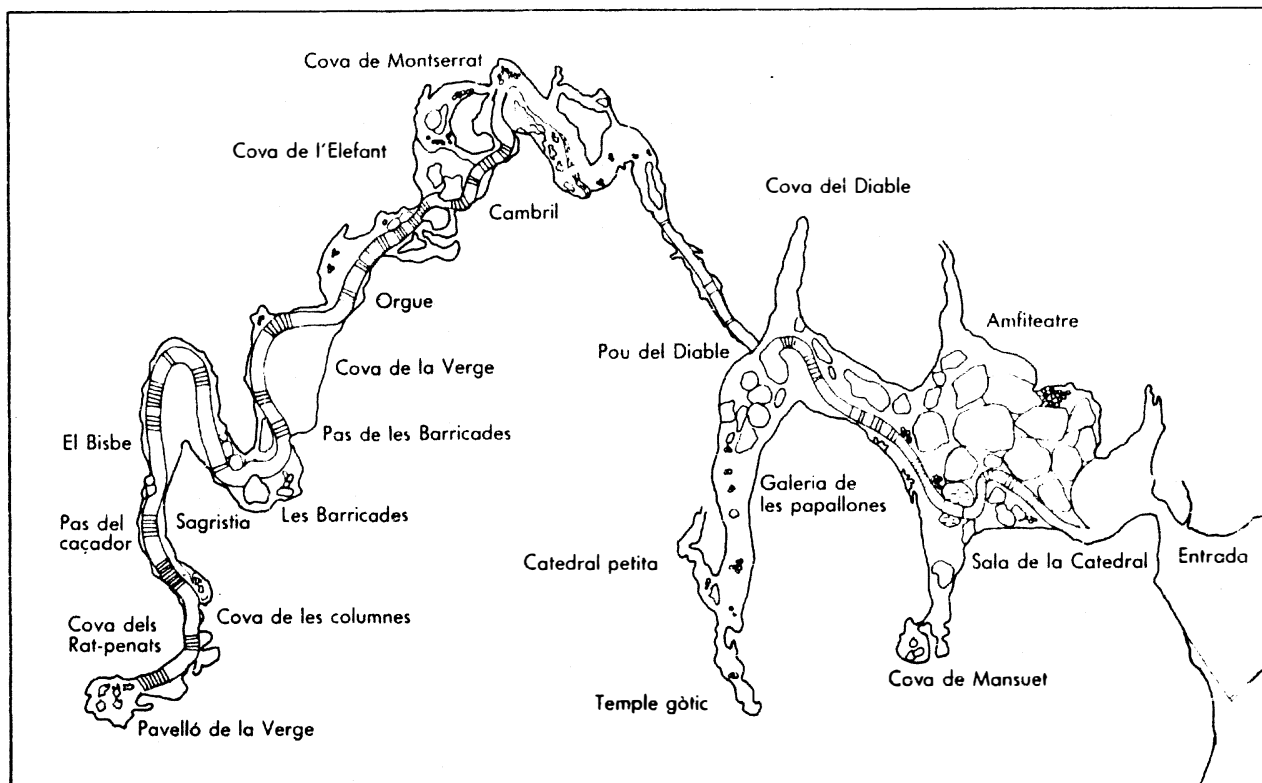
Agustí, desembre 1987

PERFIL APROXIMAT DE L'ETAPA

COLLBATO • MONTSERRAT

UNA VISITA TURÍSTICA A LES COVES DEL SALNITRE

per GENER AYMAMÍ I DOMINGO

La Cova del Salnitre és situada a uns dos quilòmetres i mig del poble de Collbató. Des de la mateixa localitat una carretera asfaltada ens duu cap a l'aparcament i a les escales d'accés a la cavitat.

La boca s'obre en el vessant meridional de Montserrat en una muralla imponent d'uns quatre-cents metres d'elevació que s'aixeca quasi perpendicular sobre Collbató. Formen les roques conglomerats de calcària (pinyolenc, entre els naturals de la regió).

La muntanya de Montserrat és constituïda per l'acumulació de grans masses de conglome-

rats grisos portats per corrents fluvials que desguassaven a partir de l'eocè (era terciària) a l'antiga depressió que s'estenia fins a l'Ebre. Aquests conglomerats, que tenen una potència d'uns 1.000 m, són aglutinats per un ciment i a vegades s'hi intercalen capes de margues i gresos (1).

Com que el ciment que lliga els còdols dels conglomerats és calcari, l'ataquen les aigües de pluja que s'hi enfonsen per dissolució del carbonat càlcic i originen nivells de fonts i coves càrs-

(1) Gran Geografia de Catalunya, vol. 8. Fundació Enciclopèdia Catalana Barcelona 1982

tiques con les que hom troba en el terme de Collbató.

Un cop traspassat el llindar de l'entrada, el primer que atreu l'atenció del visitant és la gran Sala de la Catedral, amb el sòl ple de blocs de procedència clàstica, que compta amb uns 40 metres d'alçada. El nom li és donat pel fet que els diversos exploradors que la visitaren el segle passat estimaven, a la llum de les torxes que duïen, que la seva alçada era de més de cent metres, i segons ells s'hi podria encabir la catedral de Barcelona.

Ara el visitant pot gaudir de cada racó d'aquesta esplèndida sala, ja que la cavitat està perfectament il·luminada i tant el sòl com les escales interiors, que més tard trobarem, estan molt ben arranats.

Al final de l'any 1985 van condicionar la cavitat amb una inversió que s'apropa als divuit milions de pessetes. Cal recordar que des de l'any 1936 les instal·lacions estaven materialment abandonades i la visita s'efectuava amb llums de carbur. El sòl, i sobretot les escales que davallen a la part inferior de la cova, estaven molt abandonats, aquestes darreres eren gairebé rectes i més d'un visitant sentia una angoixa ben evident en baixar-hi.

Avui la visita a la Cova del Salnitre és quasi un passeig, un agradable passeig d'una hora de durada, en el curs de la qual es recorren el 549 metres de llargada de la cavitat. És, en resum, un passeig fantàstic pel subsòl montserratí.

A l'esquerra de la Sala de la Catedral, hom veu en un racó, una mica enlairada, l'anomenada Cova de Mansuet. Aquí la història i la llegenda es donen la mà; per un costat, diversos autors ens presenten aquest personatge com un saltejador de camins que robava els viatjants i pelegrins que es dirigien cap al monestir. Altres escriptors ens el presenten com un home que va participar activament en la lluita del poble català contra la invasió francesa. El cert és que l'Ajuntament de Collbató li ha dedicat un carrer.

Destaquem que en aquesta Sala de la Catedral podem veure la presència d'un «gourg» conservat artificialment amb ciment, ja que, si no, l'aigua s'esmunyiria per les diverses esquerdes i clivelles del sòl. En les seves aigües clasíssimes, s'hi reflecteix el sostre de la cavitat, donant-li un encant especial.

Ens disposem a baixar ara pel Pou del Diable, de 16 metres de fondària, per continuar per un

estret passadís fins al lloc anomenat Claustre dels Monjos. Podem dir que a partir d'aquí visitarem la part més concrecionada de la cavitat. En les diferents sales que anirem trobant podrem gaudir d'esplèndides formacions, a les quals, si bé no són de dimensions excepcionals, tanmateix no manquen ni bellesa ni atractiu.

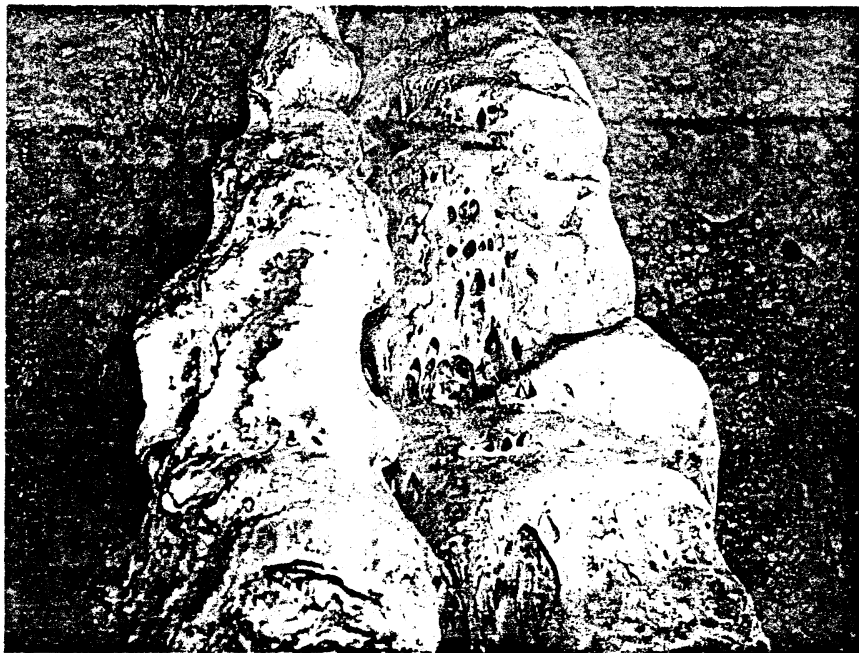
Així, continuant la visita, ens trobem amb la Sala del Cambril, curulla de concrecions, la Cova de Montserrat, la Cova de l'Elefant, amb estalactites que recorden aquest animal i on també podem observar mostres de processos clàstics molt acusats.

Després de davallar per unes escales, arribem a l'anomenada Cova de la Verge i al magnífic Pavelló de la Verge, lloc on s'acaba el recorregut de la cavitat.

Ara, ens cal fer mitja volta i refer el camí d'anada. Podem novament delectarnos amb la contemplació dels admirables racons d'aquesta cova. A uns 14 o 15 graus de temperatura gairebé constant i amb un grau d'humitat d'uns 90 per cent, segons ens comuniquem els amatents guies que han donat al grup visitant tota mena d'explicacions, anem apropant-nos cap a la sortida.

El nom de Cova del Salnitre és donat per l'extracció de salnitre o nitre que s'hi efectuava. El monestir, a títol de propietari, rebia un canon de 12 lliures barcelonines.

El salnitre (nitrat de potasi KNO_3) és un mineral freqüent en moltes coves calcàries, formant eflorescències. És utilitzat per a l'obtenció

del nitrat potàssic, àcid nítric i sulfúric. També té una gran importància com a adob mineral.

Antigament va gaudir d'una gran importància econòmica i àdhuc estratègica pel fet d'ésser emprat en la fabricació de la pólvora, la qual s'obté barrejant el salnitre amb sofre i carbó, i dóna com a resultat la pólvora negra o pólvora terrosa, segons el color del carbó utilitzat (2).

La Cova del Salnitre va servir com a lloc d'habitació en el Neolític i Eneolític. Amb posterioritat, a causa de les inscripcions trobades en la cavitat, sabem que ja fou visitada el 1511 per Fco. Roca, el 1691 per Fray Diego i el 1711 per Camps.

L'any 1801 el frare Gerard Joana, monjo del monestir de Montserrat, escriu un manuscrit, reproduït més tard per diversos autors, en el qual detalla diverses exploracions a la Cova del Salnitre.

Al final del segle divuit, la cavitat fou visitada per viatgers famosos com Fco. de Zamora i Alexandre de Laborde. Durant la segona meitat del segle passat se succeeixen les exploracions. Esmentem, entre altres, Víctor Balaguer, Pau Bertran i Bros, poeta, fill de Collbató (Collbató 1853-Esparreguera 1891), Font i Solsona, Joaquim Font i Farrés, Font i Sagué, així com la visita del cèlebre espeleòleg francès Edouard Alfred Mar-

tel, els quals deixaren diversos testimonis escrits de les seves visites.

El 1930 la cova fou habilitada per al turisme. Hi inauguraren un sistema d'il·luminació de l'enginyer Carles Buigas i hi construïren les escales interiors; però, com hem apuntat abans, el 1936 aquestes instal·lacions quedaren materialment abandonades.

Uns quants anys més tard es va fer càrrec de la cova el Patronat de la Muntanya de Montserrat, però ni aquest ni l'Icona, que se n'ocupà més tard, no van condicionar com calia la cavitat.

Després de la inversió efectuada per la Generalitat, la Cova ha estat cedida a l'Ajuntament de Collbató, i així la Cova del Salnitre ha vist augmentar, gràcies als esforços dels seus guies en donar-la a conèixer arreu de Catalunya, els 5.000 visitants als 30.000 de l'any darrer, xifra que es podria incrementar en un futur que desitgem no llunyà.

Bibliografia:

- Aymamí Domingo, Genaro. — Notas acerca de la bibliografía sobre la Cueva del Salitre a Boletín de Información SIRE-UEC de Sants, n.º 5, 1980 pàg. 6.
Boletín de Información SIRE-UEC de Sants, n.º 1-2 3.ª ep. - Les Coves del Salnitre. 1977.

(2) Gran Enciclopèdia Catalana, vol. 13. Enciclopèdia Catalana S.A. Barcelona 1979.

«EL MANSUET» DE LES COVES DEL SALNITRE (MONTSERRAT)

Segons narració d'en Víctor Balaguer

Montserrat Ubach i Tarrés

És l'etern encant de les Coves de Salnitre. Sempre fascinants, des d'aquella primera vegada, el 1961, amb la llum dels carburers, a l'última visita de fa pocs dies, gaudint d'un nou acondicionament amb il·luminació elèctrica que, lluny de malmetre-la, accentua l'atractiu de cada un dels seus racons.

No pot ser que cap amant de la natura ni de la nostra terra no conegui una de les seves més grans meravelles. No hi ha excusa: no cal ser espeleòleg per endinsar-se aquestes profunditats.

De Barcelona a Collbató; des d'allí, una bona carretera ens deixa al peu de les escales que ens menen a la cavitat. La seva boca, penjada al mig dels espadats, ens permet d'accedir al món subterrani montserratí, ple de misteri i bellesa.

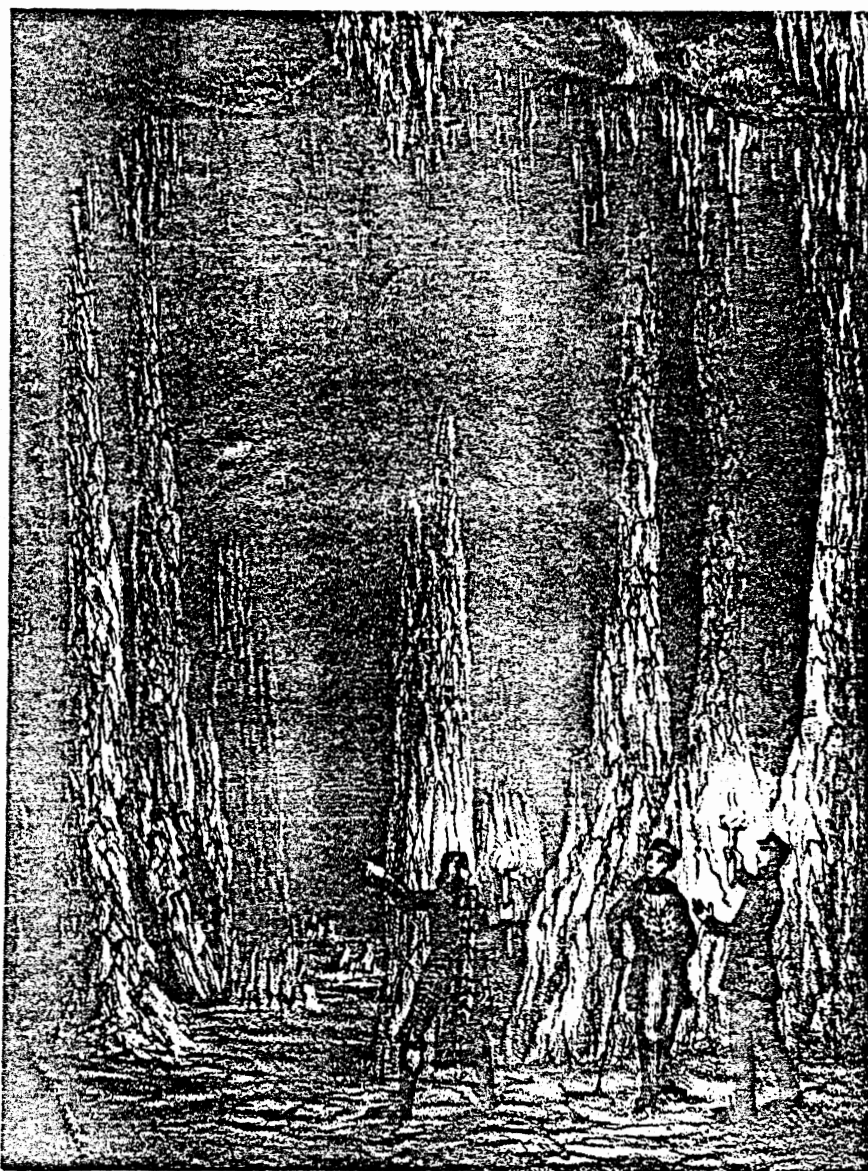
Els guies de Collbató ens acompanyen en el nostre passeig, i ens donen tot d'explicacions. Anecdotes i curiositats omplen unes tenebres que ja no són tenebres.

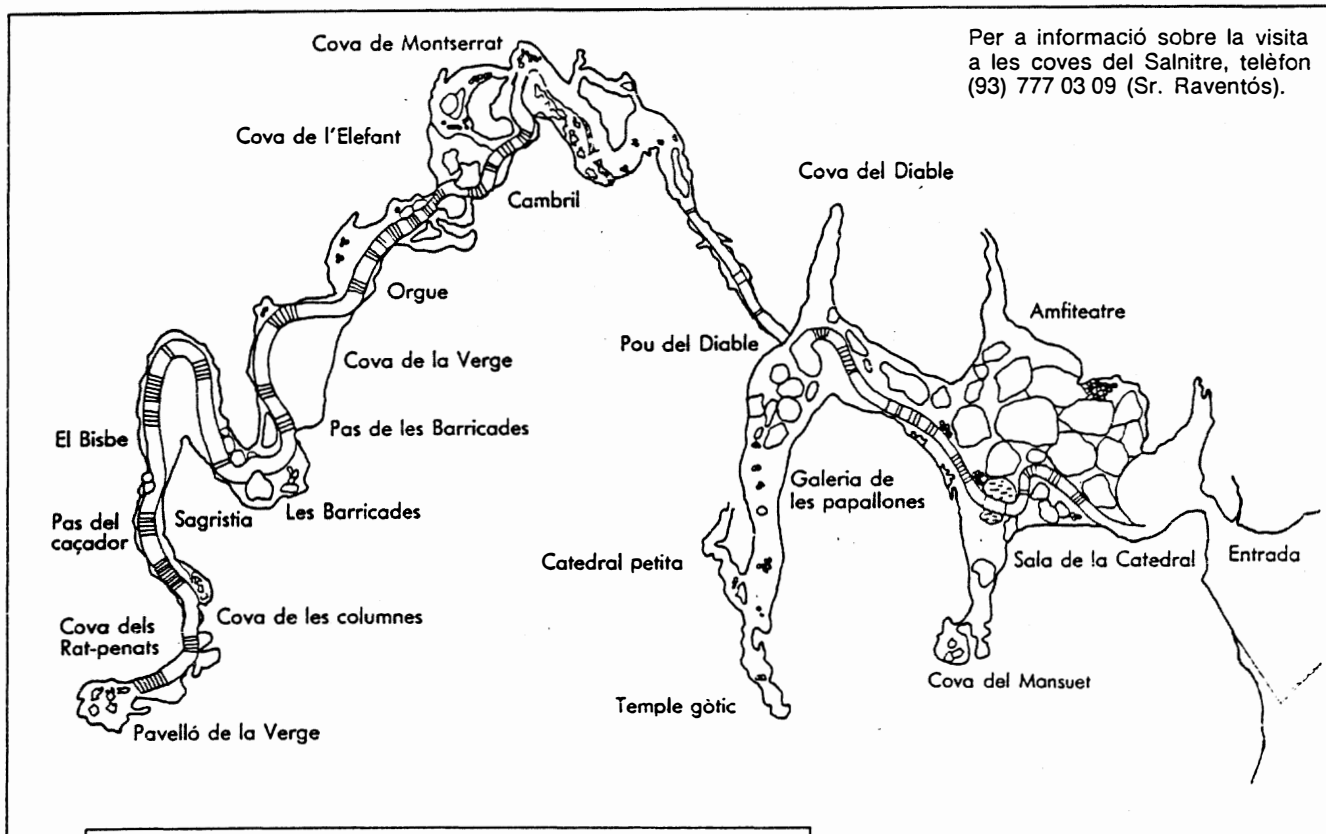
La Sala de la Catedral, l'Amfiteatre, la Cova del Mansuet, el Pou del Diable —pel qual baixem uns 30 metres de fondària per unes comodíssimes escales— la Cova de l'Elefant, l'Orgue, les Ales del Diable, el pas de Les Barricades... 530 metres de recorregut, fins al Pavelló de la Verge, punt final de la cavitat.

Sols un petit desengany; el de sempre: ni rastre d'aquell riu subterrani insinuat pel pare Joana (1769-1841), que ja ha passat al regne de la llegenda.

Les Coves del Salnitre, nom que —segons aquell monjo montserratí, prové del fet que «en la centúria del mil cinc-cents es treia d'allí gran abundància del salnitre, i del qual el monestir percebia dotze lliures anuals pel seu arrendament», són conegudes

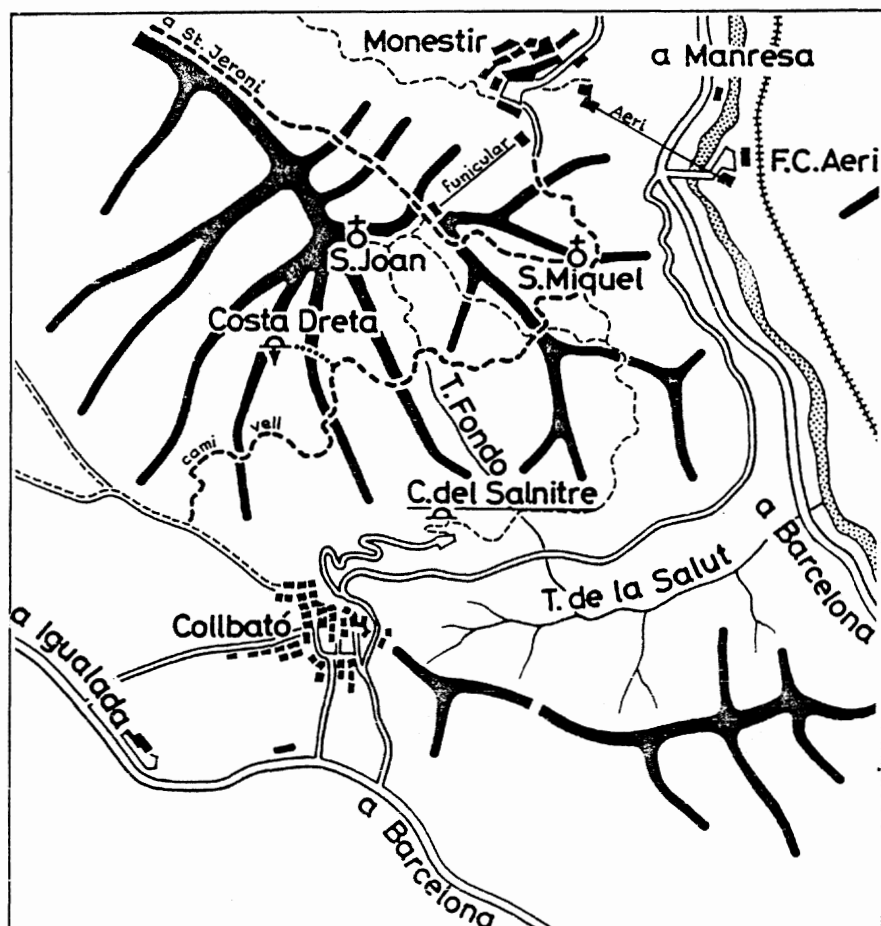
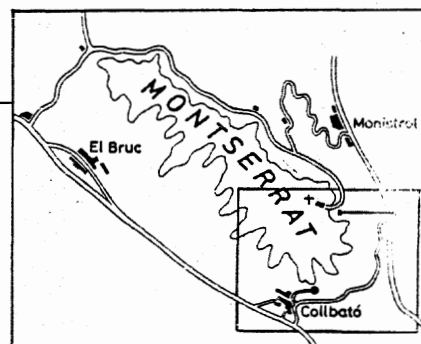
Cova del Salnitre. Gravet del segle passat.

Per a informació sobre la visita a les coves del Salnitre, telèfon (93) 777 03 09 (Sr. Raventós).

COVA DEL SALNITRE

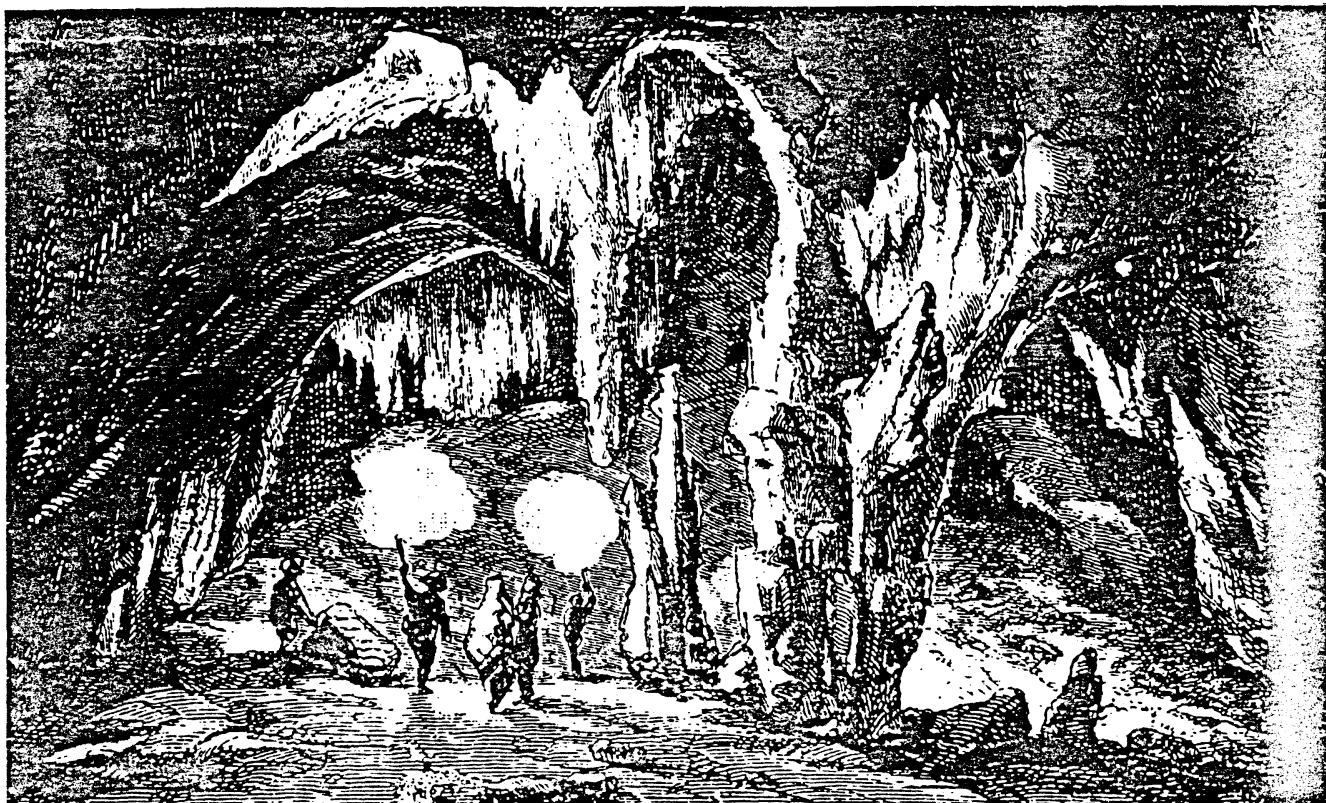

des de temps molt antic.

Els escrits publicats sobre aquest fenomen subterrani són nombrosos, però n'hi ha un d'especialment entranyable per a mi: «*Montserrat. Recuerdos tradicionales e históricos*» d'en Víctor Balaguer, publicat a Barcelona, el 1852.

La narració d'una de les més importants expedicions del segle passat a la cavitat és portada al paper com només aquest il·lustre escriptor català sap fer-ho: l'aventura, la descripció, l'interès, l'humor i les emocions es troben embolcallats per una delicada cel·lofana de poesia; és l'obra d'un dels més grans autors de la nostra Renaixença.

Hem escollit, entre els seus capítols, el VI. L'únic en què Balaguer es limita a relatar un episodi, el qual no va participar, però que forma part inseparable de la història: les Coves del Salnitre: el bandoler Mansuet i les seves activitats durant la Guerra de la Independència.

Però, abans, un petit fragment del capítol I: «El por qué de nuestro viaje». Les patriòtiques paraules de l'autor i del seu amic Arnús (just després del seu viatge a Londres, i davant d'un dibuix de la cova «descoberta» per un anglès) són més que representatives:

El grabado, que llevaba la fecha del siglo pasado, tenía al pie este letrero escrito en inglés: Cueva de estalactitas en Monserrate (Cataluña).

Tal fue lo que nuestro amigo contó a Arnús; tal lo que a instancia de éste me contó también a mí, poniendo en mis manos la lámina misma con que el inglés le había echado en cara su ignorancia.

Esta relación me admiró. A Arnús había hecho más que admirarle, le había dado cólera, le había dado rabia. Es que Arnús es muy español y muy catalán sobre todo.

— Qué piensa V. de esto? le dije en cuanto el amigo hubo concluido.

— Pienso, me contestó, que es una vergüenza para nosotros los catalanes que vivimos al pie de Monserrate, que unos extranjeros sepan lo que nosotros no sabemos, y vean cada día reproducido en láminas lo que nosotros no hemos visto jamás teniéndolo en realidad.

— Lo mismo pienso, dije yo entonces, pero también digo que a toda costa hemos de emprender ahora la proyectada expedición, y le juro a V. que como haya en las cuevas un solo peligro ante el cual se hayan detenido los ingleses, nosotros los catalanes hemos de ir más allá de

este peligro, volviendo por nuestra honra.

Avui ja no cal fer front a cap perill: les Coves del Salnitre son turístiques. Però, com ahir, cal que ningú no ens hagi d'explicar això que tenim a casa.

VI. EL MANSUETO

He aquí pues, como dije al fin de mi anterior capítulo, lo que me contó el guía.

Muchos son los que recordarán la guerra de la independencia, aquella famosa guerra en que a la voz de religión y patria todos los españoles se convertían en soldados y todos los soldados en héroes.

Entonces el nombre solo de Francia causaba horror. Cada francés era mirado con execración, y se huía de un afrancesado como de un leproso.

Por lo demás, ya se sabía. El pueblo en que penetraban los franceses, a la menor resistencia que hiciera, era devastado, pasado a sangre y a fuego. Las villas inmediatas clamaban anatema, montones de víctimas inmoladas demandaban venganza.

El pueblo de Collbató se veía próximo a ser invadido por los franceses. Al circular un día la noticia de que estos se acercaban, la población entera tembló, y tembló porque allí solo había un puñado de hombres, y este puñado de hombres era impotente para resistir a centenares de franceses.

Sin embargo, en medio de la desolación

general había el patriotismo. Eran débiles pero quisieron hacerse fuertes.

Diecidióse que las mujeres y los niños se recogieran en una casa junto con las alhajas y tesoros de todos los particulares. Los hombres se encargaban de defender esta casa, donde estarían reunidas todas las riquezas, hasta que les quedase una gota de sangre en el cuerpo.

Acababan de tomar los principales del pueblo esta resolución, cuando se les presentó un hombre, un vecino mismo de Collbató. Era un hombre ya entrado en años, de miembros recios y fornidos, de rostro en el que se leían la firmeza, la decisión y sobre todo el valor.

— Lo que habéis resuelto, dijo, es un disparate. Las mujeres y los niños estorban con sus clamores, y en cuanto a las alhajas por más que hagáis irán a caer en manos de los franceses. Sois pocos y ellos muchos. Os defenderéis como leones; muy santo y muy bueno, pero os matarán, pasarán por encima de vuestros cuerpos, y aquí paz y después gloria.

— Pues entonces, qué remedio?

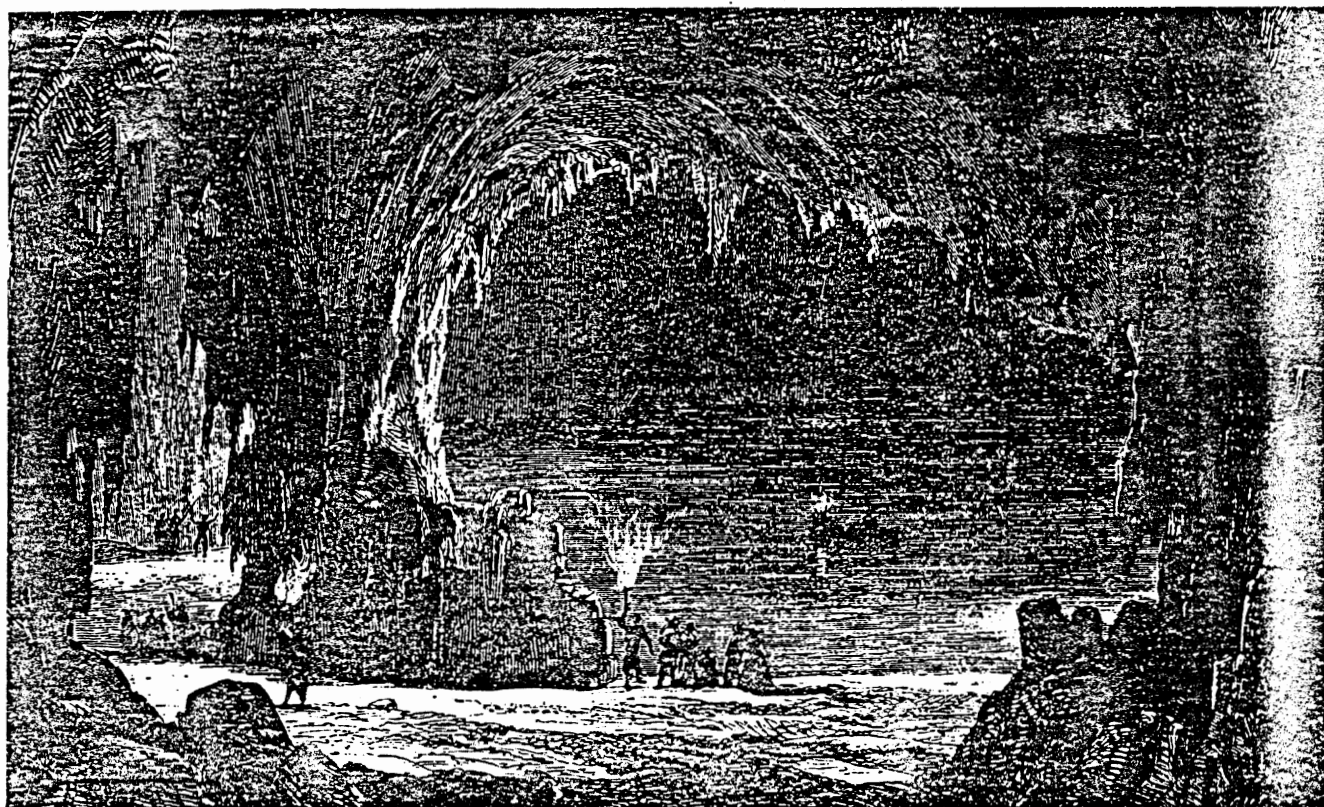
— Dadme a mí el encargo.

— Qué encargo?

— El de cuidar de vuestras mujeres, de vuestros hijos y de vuestras alhajas. Yo os respondo de todo.

— Tú!

— Sí, yo. Quedaos aquí vosotros para lidiar, para combatir. Yo me encargo de todo lo demás y también de fabricaros armas.

En efecto, el que así hablaba era armero o lo había sido al menos. Era hijo de Collbató y conocido con el apodo de el Mansueto. Nadie ignoraba su valor, su honradez, su decisión a toda prueba. Se determinó acceder a lo que proponía.

— Pero, ¿qué harás? se le preguntó solo.

— Ya lo veréis, contestó lacónicamente.

Inmediatamente se pusieron en sus manos todas las alhajas y se dio orden a las mujeres y niños que le siguieran.

El Mansueto se fue en compañía de todos a la cueva, atravesando como mejor pudieron los peligros de la ascensión, y entrando en ella, señaló su vestíbulo para habitación a todas aquellas familias que abandonaban sus hogares a la ferocidad del enemigo.

Inmediatamente él se subió por una escalera de cuerda al boquerón de que hemos hablado en el anterior capítulo y entró en su taller.

En su taller he dicho porque allí tenía en efecto un taller. El Mansueto había calculado que un día llegaría en que los vecinos de Collbató tendrían necesidad de ser sodados y que estos soldados habrían entonces de menester armas. El buen patriota se había pues recogido allí para forjarlas con toda seguridad y sin temor alguno.

Quién en efecto había de ir a sorprenderle allí? Y luego, todo lo tenía premeditado.

Si los franceses llegaban hasta la cueva

y osaban penetrar en ella, las familias subirían a su taller, recogería la escalera de cuerdas, y un hombre solo bastaba entonces para no permitir que se acercara ningún enemigo.

Así vivió el Mansueto mucho tiempo, guardando los tesoros, velando sobre las familias y forjando armas en aquel antro desconocido por los valientes hijos de la patria.

Sólo un día los franceses se acercaron a la cueva. Subieron las familias al boquerón, y el Mansueto después de haber recogido la escala de cuerdas se colocó de rodillas al borde de la gruta, un fusil en la mano.

Los enemigos encendieron antorchas y como encontraron indicios recientes de que allí habitaba gente, empezaron a registrar toda la superficie de la cueva.

Acaso se hubieran retirado sin hallar nada, si el imprudente chillido de una mujer o de un niño no hubiese llamado su atención hacia aquel sitio.

Dirigiéndose allí, y a la luz de las antorchas vieron a cuarenta palmos del suelo aquel boquete y en aquel boquete un hombre que con la mayor serenidad y calma tenía inclinada hacia ellos la boca de un fusil.

Por un movimiento espontáneo prepararon las armas.

— Os aconsejo que os retiréis, señores gabachos, les gritó entonces el Mansueto. A la menor detonación estas bóvedas se vendrán abajo. Nosotros nos salvaremos y vosotros pereceréis todos.

Los franceses debieron de entenderle porque empezaron a consultarse entre sí.

En aquel momento, el Mansueto se levantó y empujó con el pie un caldero grande que estaba colocado a la orilla del boquerón. El caldero cayó con un estruendo espantoso.

Los franceses creyeron que los perascos de las bóvedas se desplomaban sobre ellos, arrojaron las antorchas y empezaron a huir despavoridos hacia la boca de la cueva, lanzándose o despeñándose por los precipicios. No todos llegaron a Collbató; los abismos recogieron aquel día en su fondo los cuerpos de algunos franceses.

Ya jamás volvieron a subir a la cueva.

Tal fue la relación del guía.

Decidimos ver el agujero que había servido de vivienda al honrado Mansueto. Arrimamos una escala y varios fuimos los que trepamos allí. El boquerón da paso a dos cuevas reducidas en las cuáles encontramos una escala de cuerda rota y destrozada, un cajón vacío, un cántaro, algunos útiles y dos gruesos clavos fijados en la orilla misma de la boca que eran sin duda los que servían al Mansueto para colgar la escala.

Hecha esta inspección, nos volvimos a reunir con los demás y juntos nos encaminamos hacia el fondo de la gruta de la esperanza.

No tardamos en deténeros.

Una grieta profundísima se abría a nuestros piés.

ESPELEOLOGIA. LES COVES DEL SALNITRE

La permanent filtració d'aigua indueix a una erosió constant en l'interior de la muntanya. Això ha donat pas a la formació de moltes coves i avencs, degut a la descomposició d'argiles i sauló, que han originat el lent però sistemàtic rebuidat de la base interior del massís.

Aquesta acció persistent ha creat a l'interior gran quantitat de cavitats i cavernes, batejades amb noms capriciosos deguts a la imaginació popular, com la Cova Freda, la Cova de les Pruneres, la Cova dels Lladres, la Cova de l'Arcada, la Cova de la Partió, etc.

La labor constructiva del carbonat de calç s'oposa a la destructiva dels agents erosius. Ço afavoreix la formació de belles estalactites i estalagmites en l'interior de les coves. La més remarcable d'aquestes cavernes és sens dubte les COVES DEL SALNITRE, i que detallem més extensament a continuació degut també a la visita que hi tenim prevista per aquesta tarda.

Les COVES DEL SALNITRE reben aquest nom degut al fet que antigament n'extreien aquesta sal potàssica. En l'Arxiu del Monestir hi consta que en el segle XV aquest cenobi recaptava, com a propietari que n'era, un cànon anual de 12 lliures barcelonines pel salnitre que se n'extreia. Altres noms que rebien aquestes coves eren els de "Coves de Collbató" per tenir el seu emplaçament molt proper a aquesta vila, i "Coves del Mansuet", per haver estat guarida d'un famós guerriller en temps de la guerra del francès.

Tot i que aquestes coves fa molt de temps que eren conegudes, no han començat a ésser visitades fins a la meitat del nostre segle; i encara degut a les serioses exploracions que s'hi varen dedicar, degudes principalment a alguns excursionistes apassionats, i a alguns monjos que s'hi varen afegir.

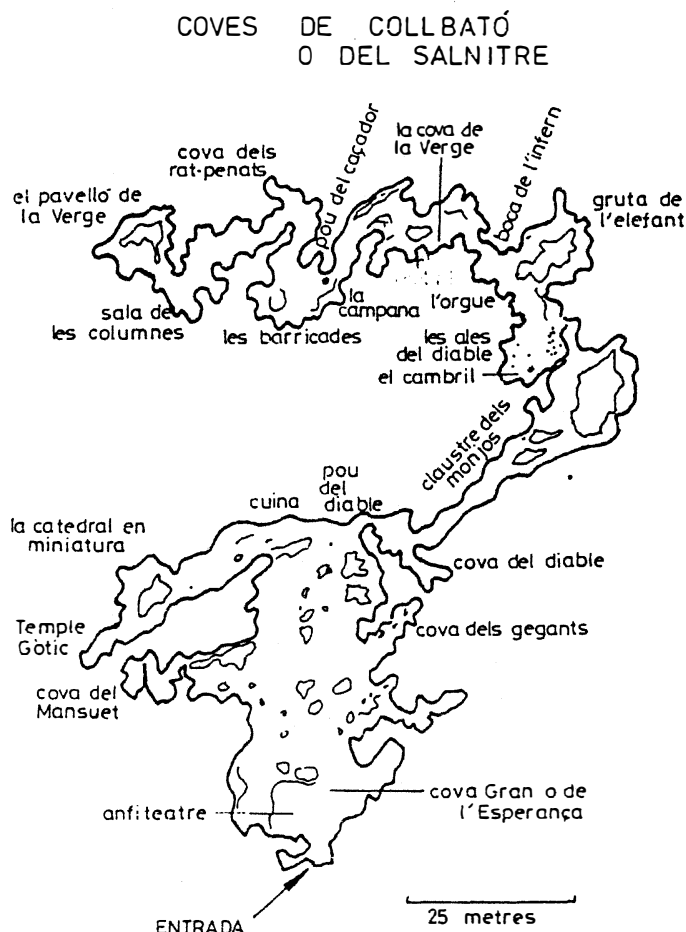
El resultat d'aquestes exploracions les publicà el nostre convidat Víctor Balaguer, en el "Diario de Barcelona", i després en la seva "Guia de Montserrat". Altres documents històrics són "Montserrat subterrànea" d'en Manuel Solà, i la "Historia de Montserrat" d'en Joan Martí i Cantó (1866).

La composició de la roca és anàloga a la de la resta de la muntan-

.../...

ya i està lligada per un ciment argil·lós de color vermell que es diferencia notòriament del sorrenc i calcari que hi predomina en el lligam de les pudingues montserratines.

L'entrada a les coves es realitza traspasant una porta de ferro orientada a Collbató. Aquesta primera sala és la més alta i espaiosa de totes les que trobarem. Rep el nom de Cova Gran o de l'Esperança. Pengen de la bòveda grans blocs que amenacen desplomar-se, tal com succeí amb les roques que descansen a la part inferior amb un desordre ben manifest. Una gran roca penjada del sostre sembla partir en dos aquesta gran sala. És precisament, per sota el costat esquerre d'aquesta roca on passarem per introduir-nos a les profunditats d'aquestes coves.

Al fons i a mà dreta d'aquesta cova hi ha una espècie de galeria, on comencen a veure's les estalactites. Els indicis denoten que en algun temps hi corria l'aigua en abundància, doncs les pedres són molt desgastades en canalons i cascades.

Se'ns presenta a mà esquerra la Cova del Mansuet, amb dues estàn-cies. La primera com a antesala de la segona, on s'hi fa cap després de travessar un forat de gairebé un metre de diàmetre. Quan s'hi fe-ren les primeres exploracions s'hi trobaren fustes d'un catre on es creu hi dormia el famòs guerriller, un càntir, un calaix i una esca-la de mà.

Endintant-nos un xic més hi trobem el que s'anomena "la cuina", amb les parets ennegrides pel fum, ço ha fet sospitar que aquesta gruta serví per a fer foc i condimentar així el menjar dels guerri-llers que s'hi amagaren en temps de la guerra del francès.

Si ens dirigim cap el costat esquerre, comença un corredor en sen-tit ascendent i en direcció oest. Aquí s'hi troba un racó anomenat "la petita catedral". Transcorreguts 65 m des del començament de la galeria, aquesta acaba amb un estret passadís ornat amb cristal.lit-zacions calcàries i noves estalactites (Temple Gòtic). Aquesta denomi-nació donada pel pare Martí s'explica perquè aquesta estància es tro-ba subdividida en tres parts com si fossin tres naus amb arc de punt d'ametlla; i en el fons de la central s'hi denota una fornícula natu-ral com si haguès estat creat per a col.locari una imatge.

S'ha de retrocedir un xic, i ben seguit ens trobem en una altra caverna: "la catedral en miniatura" o "tocador de les Sílfides" tal com va batjar Víctor Balaguer. L'entrada, a ras de terra, no té més de 60 cms d'altura. A dins, l'espai és molt reduït, però s'hi poden veure unes cristal.litzacions admirables.

Entre grans blocs de pedra es troba l'obertura que dóna pas a d'altres subterranis inferiors. Baixem per una escala de fusta, de tra-mades prolongades, en sentit completament vertical. És l'anomenat "Pou del Diable". Una foscor i un silenci sepulcral causen una gran impressió a aquella persona poc avessada a submergir-se dins les pro-funditats de la terra.

Després de superar aquests 15 m de desnivell i transcórrer per un passadís prou estret, ens trobem davant de dues galeries. La princi-pal, a l'est, apareix ornada amb una gran varietat d'estalactites que s'ajunten amb les corresponents estalacmites, formant formoses columnes. S'anomena aquesta sala "el claustre dels monjos" per tro-
.../...

.../...

bar-s'hi vàries inscripcions fetes pels monjos, una amb data del 1654.

Pujant, ara, unes escales, fem cap al "Cambril". Aquesta gruta és plena d'estalactites, encara en formació puix que és molt humida. Víctor Balaguer assenyala en els seus apunts que és la més bella.

Passem a una altra cova: la de "l'elefant", dita així perquè una gran roca és emplaçada al mig i de fet s'hi assimila. Travessem després una galeria plena d'estalactites i estalacmites als costats, de formes molt capricioses i que hom aprofita per a dipositar-hi una

targeta particular i recullir-ne una altra d'existent. Seguim per la "Cova de la Verge", el "Pas de les Barricades", el "Pas del Caçador" i la "Cova dels rat-penats". Arribem al "Saló de les columnes", tal com el seu nom indica, cosides unes a les altres. El paviment és de pedra molt llisa i humida.

Pujant cap a la dreta arribem per fi a la darrera cova, de forma quasi circular -uns 6 m de diàmetre-. El terra i les parets són cobertes d'argila i amb la claror del llum, presenta un aspecte daurat. El sostre s'enlaire extraordinàriament acabant en un vèrtex. D'aquesta gruta s'en diu "el Pavelló de la Verge". A mà esquerra, una roca té la forma assimilada a un queixal.

De retorn, ascendim, de nou pel "Pou del Diable", i més o menys tornem pels mateixos llocs. El visitant queda sorprès i meravallat en veure els primers raigs de llum natural. La sala d'entrada apareix com un impressionant escenari teatral.

Per visitar aquestes coves es requereix poc més d'una hora. A la sortida deixem els "satilenos" de carbur que ens han estat facilitats a l'entrada, un per a cada grupet de 4 ó 5 persones. Amb aquest sistema d'il·luminació antic es dóna a la visita un caire aventuresc i alhora intrigant.

CUEVA «LA ESPERANZA»

(Dibujo antiguo.)